

8

การวิเคราะห์และ ช่วยเหลือผู้ป่วยจิตเวช

มะลิ ชูโต

การสนับสนุนส่งเสริมให้บุคคลสามารถแก้ไขปัญหาชีวิตของตนเองได้อย่างยั่งยืน และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณภาพ เช่นเดียวกับบุคคลอื่นๆ ถือเป็นความสำเร็จสูงสุดในการทำงานสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ บทความนี้นำเสนอกรณีศึกษาการทำ Social Case Work ของผู้รับบริการหรือผู้ใช้บริการรายหนึ่งในจำนวนหลายร้อยราย หลายร้อยปัญหาที่ผ่านเข้ามาในชีวิตการทำงานของนักสังคมสงเคราะห์

กรณีศึกษาของผู้รับบริการ

ผู้รับบริการรายนี้เป็นชายไทยเชื้อสายจีน อายุ 20 ปี ลักษณะผิวขาว รูปร่างสมวัย สีหน้าหม่นหมอง แต่งกายเรียบร้อยในชุดนักศึกษา มาโรงพยาบาลด้วยอาการรู้สึกเครียด ปวดศีรษะ นอนไม่หลับ สับสน คิดมาก วิตกกังวล ผลการเรียนตกต่ำมานาน 1 ปีแล้ว และยังมีอาการเจ็บป่วยทางกายเป็นโรคกระเพาะ หอบหืด ต้องรักษาตัวเป็นประจำ ชีวิตวัยเด็กทุกข์ยากลำบาก พ่อเจ้าอารมณ์ ชอบทุบตีตำท้อเขาเสมอ ทั้งยังเจ้าชู้ ไม่ค่อยรับผิดชอบครอบครัว เขาต้องอาศัยเพื่อนที่ถูกรายการยืมค่าเทอมทุกปี บางครั้งมีอาจารย์เมตตาจ่ายค่าเทอมให้

ในด้านการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6 สายวิทยาศาสตร์ เรียนเก่ง และมักได้รับเลือกให้เป็นตัวแทนเข้าแข่งขันตอบปัญหาทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์บ่อยๆ จึงทำให้มีเพื่อนหญิงมาสนใจ และเขาก็ตกหลุมรักเธอผู้นั้น แต่โชคร้ายปลายปีการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ฝ่ายหญิงได้เปลี่ยนใจไปรักคนอื่น เขาเฝ้าตามง้อ แต่

ไม่สำเร็จ ทำให้เสียใจและแค้นใจในรักครั้งแรก ส่งผลให้อ่านหนังสือไม่รู้เรื่อง สอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้คณะที่คาดหวัง เขามีความคิดจะฆ่าแฟนให้ตายไปพร้อมกัน โดยเขาเข้าไปในวิทยาลัยของแฟนพร้อมคัทเตอร์ แต่ทางวิทยาลัยก็สามารถดูแลให้เขาสงบลงได้

ปีแรกของการเรียนในคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยของรัฐ พ่อจ่ายค่าเทอมแรกให้เท่านั้น พ่ออยู่ที่ทำงานไม่ค่อยกลับบ้าน ปล่อยให้เขาอยู่กับน้องๆ ซึ่งมีอายุใกล้เคียงกันจึงไม่ค่อยยอมกัน มีการทะเลาะทุบตีกันรุนแรง น้องไม่รักเขา แต่กลัวเพราะเขาดู ระเบียบจัด ปิดเทอมกลาง พ่อนำภรรยาใหม่คนที่สาม พร้อมลูกติดเป็นหญิงเข้ามาอยู่ในบ้าน ต่อมาเกิดการทะเลาะกันอย่างรุนแรงระหว่างเขา แม่เลี้ยงและลูกติด พ่อเข้าข้างแม่เลี้ยง และพูดไล่เขาออกจากบ้าน

เขาไปอาศัยกับเพื่อนที่หอพัก พ่อตามให้กลับแต่เขาไม่ยอม จึงถูกพ่อตัดขาด ในภาวะนี้เองที่เขาต้องตัดสินใจเข้ารับการรักษาทางจิตเวช ตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา นิสัยใจร้อน เจ้าระเบียบ ช่างคิด เก็บตัว จริงจังกับชีวิต ไม่ยอมใคร เข้ากับคนยาก มองคนอื่นในแง่ร้ายก่อนเสมอ มักมีการโต้แย้งกับคนอื่นไม่เลือกหน้าแม่แต่อาจารย์แต่เขาไม่ติดสารเสพติด

ผู้รับบริการมีพ่ออายุ 48 ปี จบการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษาที่ 4 มีอาชีพรับจ้าง นิสัยอารมณ์ร้อน ทุกกับลูกๆ แม่ถึงแก่กรรมเมื่อเขาอายุ 10 ปี เขามีพี่น้องแม่เดียวกัน 5 คน เขาเป็นคนโต น้องเป็นหญิงทั้ง 4 คน หลังจากแม่เสียชีวิต ในช่วงเวลา 10 ปี พ่อมีภรรยาใหม่อีก 3 คน และมีลูกเพิ่มขึ้นอีก 4 คน ชาย 3 คน หญิง 1 คน มีลูกติดของแม่เลี้ยงคนที่ 3 อีก 1 คน แม่เลี้ยงอีก 2 คนแต่ภายหลังเลิกกัน แม่เลี้ยงแยกออกไปเช่าบ้านอยู่ทีอื่น ขณะที่เขาแยกไปอยู่หอของสถานศึกษา น้องสาว 4 คน อยู่บ้านเดิมจนหมดสัญญา จึงต้องไปเช่าห้องแบ่งให้เขาอยู่

ขณะที่นักสังคมสงเคราะห์ไปเยี่ยมบ้าน ทราบว่า เขาค้างค่าเช่าหอพัก 2 เดือนแล้ว น้องคนโตเรียนจบ ปวช. กำลังหางานทำ สามารถรับจ้างเย็บผ้าพอมีรายได้จุนเจือกัน ทุกคนจะต้องรับผิดชอบตัวเองตั้งแต่ยังเด็ก และเป็นเด็กที่เรียนดี เขาไม่ต้องการให้นักสังคมสงเคราะห์ไปพบพ่อ เพราะเขาต้องการตัดปัญหาเกี่ยวกับพ่อสักระยะหนึ่ง

การวิเคราะห์ปัญหา

เขาประสบปัญหาหลายประการตั้งแต่วัยเด็ก แต่ด้วยความสามารถเฉพาะตัวมีอยู่มาก และด้วยแรงสนับสนุนของอาจารย์ เขาจึงสามารถสอบเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยได้ เขามีปัญหาดังนี้

ปัญหาครอบครัว แม้ถึงแก่กรรม พ่อมีภรรยาใหม่และมีลูกใหม่อีกหลายคน เขามักถูกทอดทิ้งให้ดูแลน้อง 4 คน ตามลำพัง บางครั้งต้องอาศัยข้างบ้านที่มีเมตตาให้อาหาร เป็นจิตใจที่ถูกบีบคั้นกดดันมาก บ้านไม่มีผู้ใหญ่เป็นหลัก พี่น้องใช้อารมณ์รุนแรงใส่กัน ขาดความรักความผูกพัน เวลามีปัญหาไม่สามารถปรึกษาคนในบ้าน

ปัญหาการปรับตัว ความรักความอบอุ่นในครอบครัวเป็นพื้นฐานของสุขภาพจิตที่ดี เมื่อเขาไม่ได้รับความรักความอบอุ่นจากครอบครัว ก็ยากที่จะแสวงหาจากที่อื่น เขาเกลียดที่พ่อเจ้าชู้ ไม่รับผิดชอบ เลี้ยงดูลูกให้เหมาะสม สภาพเช่นนี้วิเคราะห์ตาม Psychoanalytic Theory

เขาจะมีปัญหาการปรับตัวเข้ากับผู้ใหญ่ที่เรียกว่า Against Authority เขามักโต้แย้งกับอาจารย์บ่อย ทำลงไปแล้วก็ไม่สบายใจ ต้องไปขอโทษอาจารย์ เขาปรับตัวเข้ากับแม่ได้ไม่ตึงนัก ถูกแม่ตีบ่อย เคยคิดหนีออกจากบ้าน น้องสาวเกลียดกลัวเขา การที่หญิงที่เขารักผลัดหน้าไปหาชายอื่น อาจเป็นเพราะเขามีปัญหาทางการปรับตัวเข้ากับเพศหญิงด้วย

ปัญหาการเงิน เขาขาดแคลน ยากจน ไม่เคยมีความสะดวกสบายอย่างคนอื่น ๆ เพราะพ่อเพิ่มภาระให้ตัวเองและรับผิดชอบไม่ได้ทั้งหมด เขาต้องทนทุกข์ทรมาน คับใจมานาน เมื่อถูกพ่อไล่ออกจากบ้าน เพราะมีเรื่องทะเลาะกับแม่เลี้ยงและลูกติด ทำให้เขาตัดสินใจออกจากบ้าน คิดจะทำงานตอนเย็น ๆ ส่งตัวเองเรียน เพื่อนและอาจารย์ช่วยบ้าง ชีวิตไม่มั่นคง จึงเกิดความวิตกกังวลมาก

การวางแผนช่วยเหลือ

ปัญหาครอบครัวและปัญหาการปรับตัว ควรจะได้รับความช่วยเหลือด้วยวิธีการ Counseling และ Psychotherapy โชคิต์ที่ผู้รับบริการรายนี้ยังมีความสามารถอยู่มาก เรียกว่า Ego ยังเข้มแข็ง จึงจะใช้ Supportive Psychotherapy เช่น การให้ความมั่นใจหรือให้

กำลังใจ (Reassurance) การให้ความรู้ที่ถูกต้อง (Giving of information) พยายามขจัดสิ่งแวดล้อมภายนอกที่เป็นสาเหตุของความตึงเครียด (Removal of External Strain) และการให้คำแนะนำปรึกษา (Guidance and Advice)

ปัญหาการเงิน ค้นหาความสามารถของเขาและนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการหารายได้และแสวงหาความช่วยเหลือทางการเงินจากบุคคลที่มีฐานะ หรือหน่วยงานที่สามารถช่วยเหลือด้านการเงิน เพื่อสนับสนุนการศึกษาของเขาไม่ให้ออกหยุดชะงักลง

การให้ความช่วยเหลือ

นักสังคมสงเคราะห์ได้นัดเขามาพบที่ทำงานสัปดาห์ละ 1.5 ชม. เป็นเวลา 3 เดือน ประยุกต์ใช้วิธีการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (Social Case Work) การให้การปรึกษา (Counseling) และ Supportive Psychotherapy เข้าด้วยกัน โดยใช้เทคนิค 6 R ในการดำเนินการช่วยเหลือ

1. Rapport คือ การสร้างสัมพันธภาพที่อบอุ่นใจ เป็นกันเอง ไม่ตำหนิติเตียนเขาในพฤติกรรมต่างๆ ที่ผ่านมา การรับฟังปัญหาของเขาอย่างตั้งใจเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดีด้วย

2. Release คือ การระบายความตึงเครียดในอารมณ์ที่เขามีอยู่ จะทำให้สบายใจขึ้น สามารถรับความรู้ใหม่หรือเปลี่ยนแปลงตนเองได้ เขาเคียดแค้นพ่อ แม่เลี้ยง ลูกติดแม่เลี้ยง ชีวิตในวัยเด็กที่เต็มไปด้วยความทุกข์ยากเดือดร้อนหลังจากแม่เสียชีวิต ความเศร้าเสียใจที่แฟนเลิกคบ ความวิตกกังวลเรื่องการเรียนและการเงิน

3. Reassure การสร้างความมั่นใจ การช่วยให้รู้สึกว่าได้รับความสนับสนุน เห็นใจ เขามีได้อยู่ตามลำพังอีกแล้ว จะช่วยให้เขารู้สึกดีขึ้น สบายใจขึ้น มีที่ปรึกษาไม่เดียวดายอย่างแต่ก่อน

4. Reeducate คือ การให้การศึกษาค้นคว้าใหม่ เปลี่ยนแปลงความเชื่อเก่าๆ ที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชา เป็นการพัฒนาตนเองให้มีคุณค่า ได้สำรวจตนเองและเข้าใจปัญหาของตนเอง โดยชี้ให้เห็นถึงความจริง เช่น คนเราส่วนใหญ่จะมีทั้งข้อดี ข้อเสียอยู่ในตัวทุกคน การมองคน

ในแง่ร้ายก็จะพบแต่แง่ร้าย ฯลฯ อธิบายให้เขาทราบถึงพื้นฐานสภาพจิตใจของเขาที่เหมือนเรือที่ถูกมรสุมร้ายมาตลอด มรสุมลูกสุดท้าย คือ ออกหักและถูกไล่ออกจากบ้าน เรื่องชีวิตของเขาจึงเสียสมดุล จนใกล้จะอับปางลง ต้องเข้าโรงพยาบาลเพื่อซ่อมแซมใหม่ ให้สามารถต้านมรสุมชีวิตต่อไปได้ ถ้าเขาร่วมมือกับนักสังคมสงเคราะห์ช่วยกันคิดหาทางแก้ไขย่อมดีกว่าคิดคนเดียว

5. Relax การพบกันจะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างไม่เร่งรีบ ให้พักใจ ผ่อนคลาย จิตใจสบายขึ้น เพื่อจะได้เกิดพลังในการพัฒนาตนเอง

6. Recreate การสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพ จาก การเป็นคนชอบตีกรอบชีวิตตัวเองอย่างเคร่งเครียดในทุกเรื่องให้ลดลงบ้างและสามารถเลือกแนวทางในการแก้ปัญหา ร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งหาทางป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดขึ้นในอนาคตได้ อย่างมีค่าและมีศักดิ์ศรี

ผลที่ได้รับ

ปัญหาการเงิน เขาไปรับจ้างสอนพิเศษนักเรียนตามบ้านได้ 6 คน มีรายได้พอใช้จ่ายในชีวิตประจำวันอย่างประหยัดและบางครั้งยังสามารถแบ่งปันให้น้อง สำหรับค่าเทอม อาสาสมัครรายหนึ่งของสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย รับผิดชอบต่อความช่วยเหลือจนจบการศึกษา

ปัญหาครอบครัวและการปรับตัวเป็นปัญหาที่ยาก การดำเนินงานต้องใช้ความละเอียดอ่อนมากในการที่จะเปลี่ยนแปลงพัฒนาวิธีการคิดและวิธีแสดงพฤติกรรมกับผู้อื่นให้เหมาะสมและสามารถรักษาความมั่นคงทางจิตใจของตัวเองไว้ได้ ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้นด้วยเขาเป็นคนฉลาด เชื่อมั่นในความคิดของตัวเองค่อนข้างสูง จึงสร้างความยุ่งยากให้นักสังคมสงเคราะห์ตลอดเวลา แต่ด้วยความตั้งใจจริงใจและจริงจังต่อเนื่อง ทำให้เขาเริ่มมองนักสังคมสงเคราะห์ในแง่ดีและค่อยๆ ขยายความรู้สึกรู้สึกความคิดนี้ไปยังคนอื่นๆ ด้วย

เขานำวิธีการที่นักสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติกับเขาไปทดลองใช้ เช่น เวลาเกิดความขัดแย้งเข้าใจไม่ตรงกันก็พยายามปรับความเข้าใจด้วยความนุ่มนวล เขานำไปใช้กับเพื่อนและอาจารย์ก็ได้ผลดี ต่อมาได้

ทราบจากน้องสาวเขาว่าเขามีอาการดีขึ้น ลดความเกรี้ยวกราดลง มักซื้อขนมไปฝากเวลาไปเยี่ยมน้อง แบ่งเงินให้น้องใช้ บางครั้งแบ่งเวลาไปสอนน้องในวิชาที่ตัวเองถนัด ในวันปีใหม่เขาซื้อของขวัญไปฝากน้องและฝากให้พ่อด้วย และพ่อก็ให้เงินเขาโดยฝากผ่านเงินน้องให้เขาด้วย

อย่างไรก็ตามความรู้สึกของเขากับพ่อฝังลึกมากต้องใช้เวลาเปลี่ยนแปลง นักสังคมสงเคราะห์ต้องระมัดระวังไม่让他มีความรู้สึกว่าการที่นักสังคมสงเคราะห์เป็นฝ่ายพ่อเขา แต่เขาก็เห็นความดีของพ่อ เขาเคยพูดว่า “พ่อร้ายกับผมก็จริงแต่พ่อก็รักผม ดูจากเวลาผมป่วย พ่อไม่ใช่อันนอน คอยลุกขึ้นดูแลเช็ดตัวให้”

สำหรับเรื่องแฟน ในระยะแรก เขาก็ยังพยายามติดต่อ และสร้างความยุ่งยากเป็นครั้งคราว แต่นักสังคมสงเคราะห์คาดหมายว่าปัญหานี้จะแก้ได้เมื่อเขาเรียนจบและมีความเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมากกว่านี้ และก็เป็นอย่างนั้นเพราะเมื่อเขาเรียนจบปริญญาตรีซึ่งนักสังคมสงเคราะห์ได้รับเชิญไปงานรับปริญญาด้วย เขาได้ประกอบอาชีพรับจ้างกับบริษัทเอกชนแห่งหนึ่งตรงกับความรู้ที่ได้ศึกษามา เขามีคนรักคนใหม่เป็นเพื่อนในสถาบันเดียวกัน และมีแผนที่จะแต่งงานกันด้วย

สรุป

เรื่องอาการป่วยทางจิตเวชจนต้องพบแพทย์ การใช้ยาเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุแต่การสังคมสงเคราะห์เป็นการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ และวางรากฐานให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงตลอดไป เขาประสบความสำเร็จในชีวิต ผ่านพ้นวิกฤตเป็นพลเมืองดีมีคุณภาพชีวิต เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

นางมะลิ ชูโต

ข้าราชการบำนาญ นักสังคมสงเคราะห์ 9 สถาบันจิตเวชศาสตร์สมเด็จเจ้าพระยา จบสังคมสงเคราะห์ศาสตรบัณฑิต พ.ศ.2512 สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ทางการแพทย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ.2535 ผู้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “การติดตามศึกษาผู้ป่วยจิตเวชที่ติดเชื่อโรคเอดส์ภายหลังการรับคำปรึกษาจากโรงพยาบาลสมเด็จเจ้าพระยา” Email: r_garu@hotmail.com